

Festival de Cinema Africà
del 30 de maig al 3 de juny de 2019
Sant Feliu de Llobregat

FESTIVAL DE CINEMA
INTERNACIONAL
DEL BAIX LLOBREGAT
mostra.cinebaix.cat
#mostracinebaix2019

Màgia, ferides històriques i discriminacions al cinema més desconegut

Torna la Mostra de Cinema Africà de CineBaix a Sant Feliu de Llobregat, enguany rebatejada com a festival i que ens obre la finestra del continent més ignorat pels corrents de la cultura globalitzada

Ignasi Franch
@IGNASIFRANCH

La convivència quotidiana amb elements sobrenaturals no és un patrimoni exclusiu dels que s'han acostumat a qualificar de països subdesenvolupats. El cinema estatunidenc, i especialment el nínxol de produccions adreçades als sectors evangèlics, suggereixen que una part de la població de la primera economia mundial viu una relació amb la realitat on la pregària és la causa d'efectes tangibles. El monoteisme de les religions abrahàmiques retorna, d'aquesta manera, als terrenys propis de la màgia, del conjur que persegueix una conseqüència concreta.

Dues pel·lícules de ficció incloses a la programació del nou Festival de Cinema Africà de CineBaix ofereixen històries condicionades pels cultes i les pràctiques animistes. La producció moçambiquesa *Mabata Bata*, per exemple, ens recorda que els fantasmes fílmics no sempre són els esperits irats propis del terror asiàtic. Al film se'ns presenta un esperit rondinaire que es resisteix a comparèixer quan és convocat. Aquest marc narratiu propulsa una sèrie de *flashback* sobre la prèvia vida terrenal d'Azarías, un orfe que no va a l'escola perquè el seu oncle li ho impedeix. El veterà realitzador Sol de Carvalho empra un estil visual força sobri per dur a la pantalla un relat del prestigiós escriptor Mia Couto (*Terra somnàmbula*), on s'encreen les premonicions i els rituals amb la irrupció terrible de la violència militar.

Dos films de ficció ofereixen històries lligades al culte i la pràctica animista

Es poden traçar paral·lelismes entre *Mabata Bata* i *El entierro Kojo*, el primer llargmetratge del músic ghanès-estatunidenc Samuel Bazawule, també conegut com a Blitz. Ambdós films tracten d'aquest contacte constant entre els vius i els morts mentre al·ludeixen a uns grans processos històrics. La narració tracta de Kojo, un home marcat per un esdeveniment traumàtic del seu passat, i de la seva filla. La nena tem que un esperit rondi la seva família, però el seu pare la ignora. Quan el germà d'aquest compareix per dur-lo de nou a la gran ciutat, Kojo es retroba amb el present de la Ghana globalitzada després d'anys de retirar en un petit poblat.

Bazawule signa una proposta amb algunes dinàmiques pròpies de les primeres obres. És capaç d'oferir imatges i seqüències poderoses, però també empra de manera discutible alguns recursos de postproducció, com les càmeres lentes. Al fons del quadre dramàtic apareix la presa de control dels recursos naturals africans per part d'empreses xineses. Aquests poders neocolonials, més basats en els diners que en les armes, es representen com a forces impunes. Kojo i altres companys practiquen la mineria artesanal a la perifèria d'una explotació que ha caigut en mans orientals. *El lobo de oro de Balolé* (vegeu el desglossament) pot servir de complement documental a aquesta mirada, de ficció i amb elements sobrenaturals, a la realitat de les economies de subsistència.

FRAGMENTS DE LA RELACIÓ AMB L'ISLAM

Diversos països de l'Àfrica viuen dures guerres protagonitzades per milícies de credo islamista. *El guerrero perdido*, un reportatge de Nasib Farah i Søren Steen Jespersen, posa en contacte aquesta realitat amb la d'un Occident atemorit pels atemptats reivindicats per Al-Qaeda o Estat Islàmic. Mohammed, un jove somali que havia crescut al Regne Unit, s'havia enllistat amb la guerrilla Al-Shabab. Al cap de poc temps, però, l'abandona després de comprovar les morts que comporten les accions del grup. El noi, que afirma que mai va participar en cap acció violenta, demana perdó i vol reunir-se a Londres amb la seva dona i el seu fill. S'ha convertit, però, en un apàtrida repudiat pels vincles amb una milícia que ara el persegueix, condemnat a vagar pels perillous pais-

Màgia i violència geopolítica al film moçambiquès 'Mabata Bata'

La dura realitat conviu amb l'esperança d'un futur millor a 'El lobo de oro de Balolé', un documental de Chloé-Aïcha Boro

A 'Jartum: fuera de juego', dones sudaneses intenten impulsar l'existència d'una selecció nacional femenina de futbol

satges reservats a les persones sense documentació. Mohammed apareix a la pantalla com un jove capritxós que no ha superat la seva immaduresa ni tan sols després de viure situacions molt extremes. La seva dona, casada i embarassada quan encara era menor d'edat després d'una estada *reeduadora* a Somàlia, també es mostra superada pels esdeveniments. Entre el drama humà s'escola un cert regust de *reality show* televisiu. Les escenes d'acusacions entre familiars, discussions i retrobaments emotius ens mostren que a l'altra banda de la lluita antiterrorista hi ha, de vegades, un jovent inconscient i sense rumb.

Jartum, fuera de juego, per la seva banda, ens parla de l'impacte del teocentrisme en diversos països del continent africà. Ho fa a través de la història d'un grup de noies que intenten aconseguir que la República del Sudan tingui una selecció femenina de futbol i es preparen per ser-ne membres, malgrat les dificultats de les dones sudaneses de jugar a futbol en públic

sense ser detingudes o perseguides. Les protagonistes del documental s'enfronten a discriminacions múltiples. La més evident és la discriminació per motius de gènere, però la portera de l'equip també es considera una ciutadana de segona per haver nascut al Sudan del Sud. I la mateixa realitzadora, la sudanesa-egípcia Marwa Zein, desobeeix la prohibició que les dones filmin pel·lícules al país. Zein ofereix alguna escena de transició de gran bellesa, realçada per la preciosa banda sonora composta i interpretada per Tunde Jegede.

Evidentment, no serà l'única obra sobre discriminacions que formarà part de la programació del festival. En clau documental, *El estado contra Mandela y los otros* i *Winnie* oferiran dos retrats de la lluita contra l'apartheid a Sud-àfrica. En clau de ficció, el drama kenia *Rafiki* ens parlarà de l'homofòbia a través de la història d'amor de dues joves.

Viatge a una doble perifèria de l'economia global

El documental *El lobo de oro de Balolé*, de Chloé-Aïcha Boro, ens trasllada a una enorme pedrera de granit ubicada a Burkina Faso. Després del final d'una concessió, desenes i desenes de persones s'han apropiat de l'explotació. Com explica un dels picapedrers, és un espai de subsistència per a les persones més vulnerables: vídues, dones repudiades, orfes... Aquesta estructura de treball informal, sense una empresa centralitzadora, possibilitaria una organització horitzontal de l'estructura. En lloc d'això, un grup d'intermediaris ha pres el control econòmic de la situació i paguen a discreció les safates de pedres de granit que després revenen als constructors de la zona.

Aquest és un dels fils narratius que desenrotlla l'obra: els intents d'un jove d'impulsar una associació que permeti que els treballadors tinguin més control dels diners que reben a canvi de la seva feina. Boro proposa una obra coral, però dedica una atenció especial a quatre persones que representen tres edats: un veterà, el jove proassociatiu i dos germans preadolescents que intenten trobar la manera d'escolaritzar-se sense deixar d'ingressar diners. A mitja obra, la documentalista fa un salt en el temps de dos anys i comprova que algunes coses han canviat.

El lobo de oro de Balolé acaba esdevenint una experiència d'immersió estranyament divertida, atès el tema que tracta. No solament hi trobem les necessàries imatges de denúncia del treball duríssim i extenuant d'infants i d'adults malalts que han de picar pedra per subsistir, sinó també les seves sortides humorístiques. Les vides dels protagonistes poden estar marcades per l'explotació econòmica, per les dures conseqüències d'un treball físic explosiu i insalubre, però també inclouen moments de comicitat. Per exemple, un dels picapedrers parla amb sornegueria dels alts i els baixos de la seva vida sexual, condicionada per les lesions d'esquena derivades de la feina a la pedrera. A un casament, els savis fan broma de la seva vellesa i de com, almenys, els anys els han servit per aprendre alguna cosa. El resultat és una obra breu de denúncia i esperança, dura i alhora amable, potser com la vida mateixa.

PUBLICACIÓ EDITADA CONJUNTAMENT PER CINEBAIX I LA DIRECTA

12a edició **MC**
LA MOSTRA
DE CINEBAIX

CineBaix
www.cinebaix.com
936 661 859
C. Joan Batllori, 21
08980 Sant Feliu de Llobregat

La Directa
www.directa.cat
directa@directa.cat
FACEBOOK: La Directa - TWITTER: @La_Directa
661 493 117 - 935 270 982
C. Riego, 37, baixos. 08014 Barcelona

CORRECCIÓ:
Èlia Olivan
EDICIÓ:
Jesús Rodríguez
FOTOGRAFIA:
Victor Serri
MAQUETACIÓ:
Roger Costa Puyal
PORTADA:
Victoria Cabedo

Cartellera del Festival de Cinema Africà

Mabata Bata

Sol de Carvalho [Moçambic, Portugal] - 2017
74 min - Ficció **TSONGA** AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL
DIJOUS 30 - 19.45 H - SALA 2

Azarías és un jove orfe que té cura del bestiar, i Mabata Bata és un dels bous del ramat. Cal engreixar els bous per al *lobo-lo*, el dot tradicional que Raúl, l'oncle d'Azarías, ha d'entregar per casar-se. Azarías només somia ser com els altres nens del poble i anar a l'escola, i la seva àvia li dona suport. Un bon dia, mentre pastura, Mabata Bata trepitja una mina que la guerra civil va deixar enrere.

El guerrero perdido / Lost Warrior

Nasib Farah i Søren Steen Jespersen [Somàlia, Kènia, Dinamarca, Regne Unit] - 2018 - 81 min - Documental
ANGLÈS I SOMALI AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL
DIVENDRES 31 22.15 H - SALA 4 / DILLUNS 3 - 18 H - SALA 4

En Mohammed tenia tres anys quan els seus pares el van enviar a Anglaterra perquè tingués una vida millor. D'adolescent es va veure implicat en un assumpte tèrbol i va ser condemnat a presó, on es va radicalitzar. Va ser extradit als 19 anys i es va unir sense dubtar-ho a Al-Shabab. Però quan s'adona que no es tracta del moviment liberal que imaginava i que és responsable d'atemptats terroristes, fuig de l'organització. Té 23 anys i viu amagat a Mogadiscio, mentre la seva parella i el seu fill són a Londres. La pel·lícula descriu la lluita de la jove família per tornar a estar junts.

El lobo de oro de Balolé / Le loup d'or de Balolé

Chloé-Aïcha Boro [Burkina Faso] - 2019 - 65 min
Documental **MOORE** AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL
DILLUNS 3 - 21.30 H - SALA 4

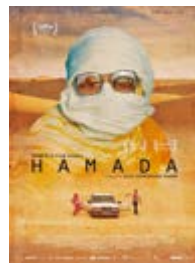
Al cor d'Ouagadougou, capital de Burkina Faso, hi ha una pèrera de granit on gairebé 2.500 persones, homes, dones i nens, treballen en condicions dantesques per reunir els escassos recursos que els permetran sobreviure un altre dia... El salari diari d'un home és aproximadament de 600 francs CFA (l'equivalent a un euro); el d'una dona i un ancià, d'uns 300, i un nen no en guanya més de 200. Una població d'esclaus de l'era moderna, explotats per venedors de granit sense escrúpols i marginats per una societat que es nega a veure'ls.

La Mia i el lleó blanc / Mia et le lion blanc

Gilles de Maistre [Sud-àfrica, Estat francès, Alemanya] - 2018 - 98 min - Ficció **DOBLADA AL CATALÀ**
DISSABTE 1 - 17 H - SALA 3 / DIUMENGE 2 - 17 H - SALA 3

Una jove que s'ha traslladat amb els seus pares des de Londres fins a l'Àfrica desenvolupa un vincle sorprenent i especial amb un lleó salvatge. La seva increïble amistat la impulsa a viatjar per la sabana per salvar el seu millor amic.

Hamada

Eloy Domínguez Serén [Suècia, Alemanya, Noruega] - 2018 - 89 min - Documental **ÀRAB** AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL
DISSABTE 1 - 18.45 H - SALA 4

Enmig del desert del Sàhara viuen les generacions a les quals el Marroc va negar el país el 1975. Amb vitalitat, humor i situacions inesperades, aquest documental és el retrat d'un grup d'amics que viuen en un campament de refugiats en ple desert. Junts, usen el poder de la creativitat i la diversió per denunciar la realitat que els envolta i expandir-se més enllà dels límits del campament.

Jartum, fuera de juego / Khartoum Offside

Marwa Zein [Sudan] - 2019 - 75 min
Documental **ÀRAB** AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL
DIUMENGE 2 - 21.45 H - SALA 4

Un grup de dones joves excepcionals de Khartum estan decidides a jugar a futbol professional malgrat la prohibició imposada pel govern militar islàmic del país. En el seu combat per ser reconegudes com l'equip femení nacional del Sudan, ignoren la por i demostren valor i una tremenda tenacitat. Tot i que la Federació Nacional rep fons de la FIFA destinats a equips femenins, elles segueixen marginades. No obstant això, s'encén una petita llum d'esperança quan les eleccions en el si de la Federació potser donen peu a un canvi en el sistema.

Keteke

Peter Sedufia [Ghana] - 2017 - 98 min
Ficció **ANGLÈS** AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL
DILLUNS 3 - 19.30 H - SALA 4

Anys 80 a Ghana. Una parella, Boi i Atswei, residents a Puna, decideixen que el seu primer fill ha de néixer a Akete, la seva ciutat natal. Quan s'acosta la data del part, es posen en marxa, però per mala sort perden el tren. No hi ha cap altre mitjà de transport. En el seu intent de no perdre el següent, prenen una decisió errònia i acaben enmig del no-res. Arribaran a temps a Akete o correran perill la mare i el nen?

La compasión de la selva / La miséricorde de la jungle

Joël Karekezi [Ruanda, Bèlgica, Estat francès] - 2018 - 91 min - Ficció **FRANCÈS I SUAHILI** AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL
DISSABTE 1 - 17 H - SALA 4

El sergent Xavier és un veterà dels conflictes ètnics a Ruanda, mentre que el soldat Faustin és un recluta novell que desitja venjar-se de la mort dels seus pares i germans. Després d'una escaramussa, tots dos s'allunyen del grup principal de guerrillers que els acompanyen i es veuen obligats a canviar de rumb per sobreviure.

En curt (metratge) Sessió de 4 curtsmetratges. Divendres 31 - 18.45 h - Sala 4

Etiqueta / Icyasha

Marie Clémentine Dusabekambo [Ruanda] - 2018
16 min - Ficció

RUANDÈS AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL

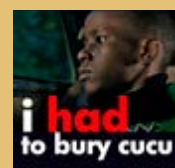
Un noi de dotze anys està decidit a unir-se a l'equip de futbol del barri, però el seu comportament efeminat li ho impedeix. Els altres nois es fiquen amb ell sense parar. Viu en un món on ha de demostrar i reivindicar la seva masculinitat.

Kaniama Show

Baloji [Bèlgica, República Democràtica del Congo] - 2018 - 23 min - Ficció
FRANCÈS AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL

Una sàtira sobre la cadena de televisió nacional d'un país africà que llança un discret missatge propagandístic a través d'entrevistes i interludis musicals.

Tuve que enterrar a Cucu / I had to bury Cucu

Philippa Ndisi-Hermann [Kènia] - 2018
13 min - Ficció **KIKUIU, SUAHILI I ANGLÈS** AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL

Geoffrey, de dotze anys, i el seu germà Kimanthi, de quinze, han de viatjar a Shimoni per l'enterrament de la seva àvia. Però el viatge és una horrible experiència per als nens perquè tornen a enfrontar-se a l'home que va abusar sexualment d'ells fa uns anys.

El Estado contra Mandela y los otros / The State Against Mandela and the Others

Nicolas Champeaux i Gilles Porte [Estat francès]
2018 - 105 min - Documental **ANGLÈS I FRANCÈS AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL** **DISSABTE 1 - 21.45 H - SALA 4**

La història de la lluita contra l'apartheid es resumeix en un sol nom: Nelson Mandela. El 2018 hauria complert cent anys. Mandela es va donar a conèixer durant un judici històric que va tenir lloc entre el 1963 i el 1964. Al banc dels acusats, vuit dels seus camarades també s'enfrontaven a la pena de mort. Amb un vehement fiscal en contra seva, aquests homes van decidir convertir la seva opinió en una tribuna contra l'apartheid. Els arxius d'àudio de les audiències, recentment exhumats, permeten reviure de forma realista aquesta prova de força.

El entierro de Koko / The burial of Koko

Sam Blitz Bazawule [Ghana, Estats Units] - 2018
80 min - Ficció **ANGLÈS AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL** **DIVENDRES 31 - 17.15 H - SALA 4**

Esi parla de la seva infància i de la tumultuosa relació entre el seu pare i el seu oncle Kwabena. A través d'una visió pròpia del realisme màgic i d'una sèrie d'estranyos somnis, Esi recorda el tràgic accident provocat per Koko en què va morir l'esposa de Kwabena el mateix dia del seu casament. Set anys després, Kwabena no ha perdonat el seu germà i acaba deixant-lo mig mort en una mina abandonada. Els curiosos somnis d'Esi la portaran fins al seu pare, però hi arribarà a temps?

Rafiki

Wanuri Kahiu [Kènia, Sud-àfrica, Alemanya] - 2018
83 min - Ficció **ANGLÈS I SUAHILI AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL** **DIUMENGE 2 - 19 H - SALA 4**

"Les bones noies kenianes són bones esposes kenianes", però Kena i Ziki anhelan alguna cosa més. Tot i la rivalitat política entre les dues famílies, les noies resisteixen i segueixen sent amigues, donant-se suport mútuament per complir els seus somnis en una societat conservadora. Però quan neix l'amor entre les dues, no els quedarà altre remei que escollir: la felicitat o la seguretat.

Winnie

Pascale Lamche [Sud-àfrica, Estat francès, Holanda, Finlàndia] - 2017 - 98 min - Documental **ANGLÈS I FRANCÈS AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL** **DIUMENGE 2 - 17 H - SALA 4**

Winnie Madikizela Mandela és una de les figures polítiques femenines actuals més interessants, però també és una de les més incompreses. Winnie estudia en profunditat la seva vida i la seva contribució a la lluita lliurada per posar fi a l'apartheid des de dins. Amb declaracions de la mateixa Winnie i testimonis dels enemics que van intentar reprimir les seves idees radicals, aquesta pel·lícula retrata l'autèntica Winnie.

Planchazo / Belly Flop

Jeremy Collins i Kelly Dillon [Sud-àfrica]
2018 - 5 min - Animació **SENSE DIÀLEGS**

La perseverança d'una nena sense complexos que aprèn a tirar-se de cap sense deixar-se pertorbar per la talentosa nedadora que acapara l'atenció.

PER A CENTRES EDUCATIU

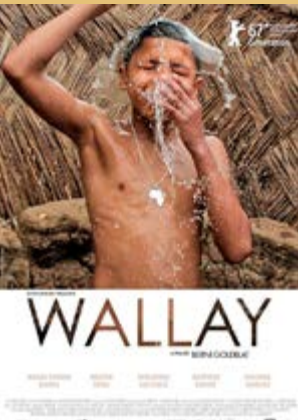

Kirikú y la bruja / Kirikou et la sorcière

Michel Ocelot i Raymond Burlet
[Estat francès, Bèlgica, Luxemburg]
1998 - 71 min - Animació

DOBLADA A L'ESPANYOL

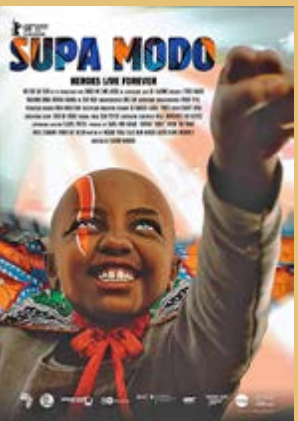
En Kirikú és un nen molt petit que sap exactament el que vol, fins i tot abans de néixer. És independent, generós i valent, unes qualitats que haurà de fer servir a fons perquè en Kirikú ha nascut en un poblat africà sobre el qual la terrible i bonica bruixa Karabà ha imposat un malefici: no hi ha flors ni aigua, han d'entregar-li tributs i no hi queden homes, ja que, segons creuen els habitants del poblat, se'ls ha menjat la bruixa. Però el valent Kirikú empenirà un viatge ple de perills i aventures fins a la Muntanya Prohibida, on el seu avi, el Savi de la Muntanya, que coneix la Karabà i els seus secrets, l'espera per indicar-li el camí de l'alliberament.

Wallay

Berni Goldblat [Burkina Faso, Estat francès] - 2017 - 84 min
Ficció **FRANCÈS I DIULA AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL**

Ady té tretze anys i ja no fa cas al seu pare, que l'educa sol. Aquest últim, al límit, decideix confiar-lo durant l'estiu al seu oncle Amadou. Aquest i la seva família viuen a l'altra banda de la Mediterrània, a Burkina Faso. Allà, als tretze anys, un ha de convertir-se en un home, però Ady, pensant que està de vacances, no ho veu així.

Supa Modo

Likarion Wainaina [Kènia, Alemanya] - 2018 - 74 min - Ficció **ANGLÈS, KIKUIU I SUAHILI AMB SUBTÍTOLS EN ESPANYOL**

Jo, una nena de nou anys, està boja per les pel·lícules d'acció i somia ser una superheroïna. El seu desig més gran és rodar una pel·lícula i protagonitzar-la. Gràcies a la seva imaginació, oblida que està en la fase terminal d'una greu malaltia. La seva germana ja no aguanta veure la riallera Jo passar el temps que li queda en un llit i l'ànima a usar els seus poders màgics. De passada, convenç tot el poble perquè faci realitat el somni de la nena.

INAUGURACIÓ

Actuació de la coral de gòspel d'El lloc de la dona i projecció de la pel·lícula *Mabata Bata*
DIJOURS 30 - 19.45 H - SALA 2 - ENTRADA GRATUÏTA

IMAGINARIS AFRICANS A TRAVÉS DEL CINEMA

Sessió a càrrec del Centre d'Estudis Africans i Interculturals, que vol fer un recorregut per la història del cinema per il·lustrar com el cinema ha contribuït a conformar la imatge que tenim de l'Àfrica i els africans. Una reflexió crítica sobre els estereotips i els prejudicis que es van reproduint i com els podem contrarestar amb el cinema que ens arriba des de l'Àfrica.
DIVENDRES 31 - 20 H - SALA 4 - ENTRADA GRATUÏTA

CINEFÒRUM

Amb Eloy Domínguez Serén, director de Hamada, un documental que, amb una gran dosi d'humor, ens transporta fins a l'àrid paisatge del Sàhara, on hi ha un dels pobles més oblidats del món: el sahrauí.
DISSABTE 1 - 18.45 H - SALA 4

XERRADA

"Movimientos y resistencias de género", a càrrec de Celia Murias, investigadora del Grup d'Estudis Africans (GEA-UAM) i cofundadora d'Africaye.org
DIUMENGE 2 - 20.30 H - SALA 4 - ENTRADA GRATUÏTA

Nairobi, un segle de segregació legal

Els barris barraquistes de la capital keniana segueixen suportant la llosa de les 'zones natives' que l'imperi britànic establí el 1919, i viuen a l'ombra del luxe i l'expansió comercial del que vol ser el San Francisco africà

Gemma Solés i Coll
@GEMMA_SOLES

Desenyes de cotxes fan cua per entrar al Junction, un dels centres comercials més freqüentats per la classe mitjana i els milers de persones expatriades que resideixen a la capital keniana. Fortes mesures de seguretat custodien l'edifici, mentre un cercle de joves es llança damunt les finestres dels turismes oferint mocadors de paper o un rentat de vidres. A la sortida, la clientela comparteix menjar amb qui es busca la vida a l'exterior, la majoria menors d'edat provinents de barris empobrits com Kibera o Kawangware. És diumenge, el dia que s'exerceix amb religiositat l'almoina cristiana, un altruisme trivial a l'hora d'esborrar l'enorme bretxa de classe, tan incontestable com el temor que es respira dins d'edificis com aquest després d'atacs atroços com els perpetrats per Al-Shabab al Westgate el 2013 o a l'hotel Dusit enguany.

La ciutat és hereva d'un triple urbanisme racial: blanc, negre i indi

La por i la segregació no són atributs estranys a la societat keniana. Com si es tractés d'un murmur latent a punt per reapareixer en qualsevol instant, els brots de violència postelectoral viscuts el 2008 rebrollaren a les confuses eleccions de 2017. Una altra remor, la de l'exclusió, persisteix de forma molt més òbvia i tangible, discriminant sistemàticament més del 60% de residents urbans de l'accés formal a la terra, cases dignes o serveis bàsics com la canalització de l'aigua o l'electricitat. Amb la marginació i la por pràcticament institucionalitzades com a estratègies de govern, cites com la de l'activista Boniface Mwangui, "A altres països tenen màfia, a Kènia, la màfia té un país", no són gens exagerades. Una lògica que es replica en l'àmbit urbà.

El 2009, un informe sobre pobresa urbana d'Oxfam calculava que el 10% més ric de la població de Nairobi acumulava el 45,2% dels ingressos i que el 10% més pobre, només l'1,6%. La marginalitat afecta un 60% de residents que, sovint, ni tan sols apareixen als censos i que viuen en condicions insalubres i d'amuntegament en el 5% de l'àrea metropolitana; mentre que l'altre 40% de la

població ocupa amplis espais en barris degudament canalitzats, cases amb jardins o condominis tancats, enreixats i vigilats que allotgen agradables patis amb piscines.

Com tantes altres ciutats del Sud Global, Nairobi és una urbs de contrastos. Un nucli urbà modern que atrau capital empresarial dels quatre punts cardials mentre concentra més de la meitat de la població en *slums* o barris barraquistes. Una ciutat coberta de verd, parcs frondosos –com Karura Forest– i avingudes que arrebossen naturalesa i luxe –com Karen–; alhora que la seva població inhala un dels aires més contaminats del continent, fruit d'una altíssima congestió de trànsit, que, com adverteix el Banc Mundial, no augura un bon futur donat que el nombre de cotxes a la capital es duplica cada sis anys.

Es podria dir que la que fou sobrenomenada "la ciutat verda sota el Sol" és avui una ciutat dual. Malgrat que la realitat és molt més complexa i no es pot definir amb una paleta binària de blanc i negre, el contrast de riquesa i pobresa seria una bona manera de definir la grisor de l'asfalt que la domina. No obstant, és més just parlar de Nairobi com un laboratori on es dibuixa continuament una identitat urbana i moderna fruit de l'enorme diversitat cultural; tot i que urbanísticament la capital keniana és una ciutat tricolor, hereva d'un triple urbanisme de caràcter racial fet per a població blanca, negra i índia que avui segueix exercint una forta influència en la seva configuració socioeconòmica.

SEGREGACIÓ A ESQUADRA I CARTABÓ

Nairobi nasqué a finals del segle XIX com a resultat del projecte britànic d'explotació colonial al voltant d'una parada del ferrocarril de la línia que anava de Mombasa a Kampala amb l'objectiu de poder extreure recursos naturals en direcció al vell continent. Abans de la seva arribada, el poble nòmada massai cuidava les terres on s'erigiria l'actual urbs –el nom de la qual prové d'una expressió maa que significa 'aigües fredes'– i pasturava els seus ramats entre lleons i elefants. Avui, una escassa representació d'aquestes espècies intenta sobreviure en un amenaçat parc nacional que fa de la capital l'única ciutat del món on turistes poden fotografiar girafes sobreposades a gratacels que sobresurten d'un núvol de contaminació. La pintoresca, però marginada, minoria massai és exotitzada i omple portades de guies turístiques com la Lonely Planet, mentre de portes cap endins l'exclusió política i econòmica de poblacions locals com aquesta està profundament arrelada com a part de l'ADN nacional.

Segons la historiadora Cathérine Coquéry-Vidrocitch, des de 1919, l'urbanisme de la ciutat va

Nairobi, ciutat de contrastos entre girafes i gratacels
Paras Chandaria

adoptar un sistema propi de l'apartheid, amb la delimitació d'un centre europeu de negocis i administració, àrees residencials europees i casernes militars -amb normatives que fixaven els tipus de materials i de construccions permesos- o amb una zona de basars indis -població que exercia de persona de la colònia com a enginyera, constructora o treballadora de l'administració. A la població africana que anava arribant atreta pel fervor urbà des de les zones rurals, se la desviava a *àrees natives*, a les terres de l'est de la ciutat, les anomenades *eastlands*: barris fornits per treballadores sexuals que oferien els seus serveis a nois joves empesos per la idea d'una vida pròspera, superant els sistemes precoloniais. Avui, aquests emplaçaments són llar d'extensos barris informals o barriades no planificades amb carència de serveis com la recollida d'escombraries, habitatges precaris i insalubres, dominats per l'economia submergida i vulnerables a constants desallotjaments forçosos imposats per la "ciutat formal" o legalment constituïda.

Al mateix temps, a 1.670 metres del nivell del mar, Nairobi s'enfila als rànquings de la innovació tecnològica per postular-se com el San Francisco africà. Des de fa ben bé una dècada, la ciutat s'ha guanyat el sobrenom de Silicon Savannah per comptar amb un nodrit ecosistema empresarial

i centres d'incubació com l'iHub -que des de 2010 ha creat més de 170 empreses emergents del sector- i haver atret l'interès de grans multinacionals i emprenedors com el fundador de Facebook, Mark Zuckerberg. Mentre això succeeix, a Kilimani, barri on es troba l'edifici i que aspira a convertir-se en el nou centre financer, arrasa la bombolla immobiliària i la gentrificació.

El preu de les terres s'ha multiplicat per sis en els últims dotze anys

Segons *The Economist*, en els darrers dotze anys els preus de les terres han augmentat més de sis vegades en 24 dels 32 barris suburbans i satèl·lits. De manera que gran part de les persones que hi resideixen s'han de reubicar en barris més humils com l'emblemàtic Buruburu, veient de reüll com, als baluards de la pobresa, màquines excavadores s'obren pas menyspreant les humils cases de xapa i fang i les vides que hi habiten, sense oferir alternatives. La

inversió en infraestructures que descongestionin el trànsit serà crucial per possibilitar el desenvolupament i l'operativitat de la capital, diuen els responsables de les polítiques públiques o organismes internacionals com ONU Habitat -amb seu a la ciutat.

A Nairobi, els drets a un habitatge i una vida dignes semblen directament proporcionals a l'estatus social. No és casual, tal com explica un informe sobre riquesa a les ciutats africanes elaborat l'any 2016 per la consultora Knight Frank Research, que sigui la capital africana amb més metres quadrats destinats a la construcció de centres comercials com el Junction Mall. El capitalisme desenfrenat ha arrelat magistralment, fent d'espais tancats i excloents la metàfora d'un espai urbà socialment degradat. Un segle després d'aquella zonificació racista d'"àrees natives", una minoria segueix dominant la ciutat emparada per la llei. A la perifèria, i mentre la misèria se segueix encruelint amb la descendència a dues o tres generacions de les persones que un dia deixaren enrere la vida rural, l'esperança floreix a cop de beques d'educació, ajuts a projectes de suport a les dones o la filantropia d'institucions i onegés en un tímid intent de difuminar l'esvoranc estructural que segueix latent en aquesta, com tantes altres, metròpoli africana.

Espases en alt per l'aigua del Nil

La construcció d'un embassament hidroelèctric a la llera superior etiòp del riu africà més llarg incrementa la tensió amb el Sudan i Egipte, que destinen gran part del cabal hídic a l'agricultura

Marc Español
@MESPANOLESCOFET

Pels volts de l'any 450 abans de Crist, l'historiador i geògraf grec Heròdot va descriure Egipte com un regal del Nil, veritable origen de la vida del territori. Però més enllà de la terra dels faraons, al llarg dels segles el Nil ha estat també un regal per a tots els pobles que han habitat la seva extensa conca, i que han trobat en el riu una font d'on poder beure, pescar, cultivar la terra, obtenir energia o entretenir-se.

Considerat per a molts el riu més llarg del món, el Nil s'estén uns 6.650 quilòmetres i compta amb una conca hidrogràfica que cobreix vora el 10% de la superfície de l'Àfrica. Tot i això, el seu cabal és notablement inferior al dels altres grans rius del continent, i carrega només entorn el 5% de l'aigua que porta el riu Congo o la meitat de la del riu Níger, que respectivament són el segon i el tercer rius més llargs de la regió. Pel que fa als seus afluents, el riu es divideix en el Nil Blau, que neix a Etiòpia i és el més cabalós, i el Nil Blanc, que arrenca a la zona dels Grans Llacs de Ruanda i Burundi. No és fins a arribar a Khartum, la capital del Sudan, que els dos tributaris s'uneixen per continuar el seu curs cap a Egipte fins al mar Mediterrani.

Tot i travessar onze països, el Sudan i Egipte són els que depenen més del riu

Malgrat travessar onze països, el Sudan i sobretot Egipte són els que depenen de forma més crítica del Nil. Per això, el control de la seva aigua ha estat tradicionalment una qüestió clau a l'hora de definir les relacions entre els països de la conca, una importància que va creixent amb el pas del temps a causa de factors com l'augment de la població i el canvi climàtic, que converteixen l'aigua en un recurs cada vegada més escàs i més preuat.

Des de 1959 la gestió d'aquestes aigües està lligada –a la pràctica– a un acord signat entre el Caire i Khartum que beu essencialment de dos acords previs elaborats durant l'època colonial. Etiòpia es considera la gran perjudicada de l'acord, que denuncia que afavoreix injustament el Sudan i Egipte, però durant dècades l'*statu quo* del Nil s'ha mantingut. Tot va començar a canviar el 30 de març del 2011. De forma inesperada, Addis Abeba va anunciar que començaria a construir a la seva part del Nil la presa més gran de l'Àfrica, batejada com la Gran Presa del Re-

La Gran Presa del Renaixement, en territori etiòp

naixement Etiòp. La notícia, que va fer saltar les alarmes a Khartum i el Caire, va desencadenar una crisi regional que encara dura.

D'acord amb els pronòstics, la presa, de la qual ja s'hauria construït un 60%, farà 1,8 quilòmetres de llarg i 145 metres d'altura, i tindrà una capacitat de 70.000 milions de metres cúbics d'aigua, una suma equivalent a la quota anual assignada a Egipte i el Sudan junts. La determinació d'Addis Abeba per tirar endavant el projecte, però, contrasta amb la poca informació que es disposa sobre l'impacte mediambiental, social i econòmic que la presa tindrà per als països afectats. En aquest sentit, els desacords entre Etiòpia i Egipte han impedit sistemàticament que s'elaborin informes per estudiar-ne les conseqüències.

INTERESSOS POLÍTICS I GEOESTRATÈGICS

Per a Etiòpia, la presa ofereix una gran oportunitat per produir energia hidroelèctrica i desenvolupar la indústria del país, ja que les centrals elèctriques que s'hi instal·laran tindran capacitat per generar uns 6.450 megawatts, la qual cosa li

permetria també exportar energia i aconseguir nous ingressos per importar altres béns.

Potser més important, la presa respon a finalitats polítiques, ja que internament busca tancar files al voltant del govern i, a escala regional, brinda més influència a Addis Abeba. "El simbolisme de la presa sobrepasa el rol dels seus potencials beneficis econòmics i financers", opina Mattia Grandi, investigador a l'Escolta d'Estudis Avançats Sant'Anna. "I la gran pregunta és si els beneficis econòmics de vendre energia més barata als països veïns repercutiran en la població o seguiran sent diners per al govern", apunta.

Als antípodes d'Etiòpia es troba Egipte. A curt termini, el Caire tem que l'ompliment de la presa redueixi la seva quota d'aigua i, a llarg termini, que l'evaporació i la filtració d'aigua recollida a la presa, així com un millor ús d'aquest recurs per part del Sudan, es tradueixi en una nova reducció de l'aigua de què disposa. Les pors del Caire no estan infundades. En el cas egipci, el 92% dels recursos aquífers provenen del Nil, i el sector agrícola consumeix més del 80% de tota l'aigua del

país. "La seguretat de l'aigua a Egipte està seriosament amenaçada", assenyalava Hani Sewilam, gerent de la Càtedra UNESCO sobre canvis hidrològics i recursos hídrics de la Universitat Tècnica d'Aquisgrà. "El risc d'escassetat d'aigua causat per la presa afectarà directament la producció d'aliments

Hi ha esclatxes que permetrien un benefici per a totes les parts

i la seguretat alimentària d'Egipte", afegix, i alerta que, com a conseqüència d'això, també reduirà la quota d'aigua per càpita i perjudicarà una presa situada al sud d'Egipte.

El Sudan, al seu torn, va rebre inicialment la construcció de la presa amb recel, però aviat va virar cap a una posició favorable, ja que perme-

trà controlar les crescudes del Nil i regular millor l'aigua i els sediments que carrega al llarg de l'any. Així, el Sudan podria no només estalviar-se els milions de dòlars dedicats cada any a reparar els danys causats per les inundacions, sinó que també podria ampliar la quantitat de terres cultivables. I és aquesta darrera opció –i no la presa– la que podria canviar realment les regles del joc.

"Egipte tem que Etiòpia tanqui d'alguna manera l'aixeta de l'aigua, però tècnicament és gairebé impossible", apunta Grandi. "El veritable jugador aquí és el Sudan, perquè Etiòpia, suposadament, no utilitzarà l'aigua del Nil per regar sinó per produir energia, mentre que el Sudan, aparentment, ja té plans per usar-la per irrigar una gran quantitat de terres", afegix. "Si això passa, aquesta serà la major pèrdua d'aigua per a Egipte", anticipa.

Per a Khartum, l'única preocupació que emana de la presa són els problemes que eventualment pugui patir la instal·lació, que se situa a només 40 quilòmetres de la seva frontera, de manera que qualsevol dany estructural podria derivar en un desastre majúscul.

ENERGIA I MENJAR

Quan es va anunciar la gran presa, tant Etiòpia com Egipte van encarar la qüestió des d'una posició ultranacionalista que, en alguns moments, va adoptar tons prebèl·lics. En paral·lel, també s'han anat succeint negociacions des de 2011 entre el Caire, Khartum i Addis Abeba. No obstant això, l'acord més rellevant al qual han arribat fins avui ha estat una declaració de principis firmada el 2015 en què es comprometien a cooperar i actuar de bona fe, però en les posteriors trobades no han forjat acords concrets.

La inestabilitat que ha marcat la regió des de 2011, a més, ha impedit que els tres països se centrin a debatre la presa. Una situació que amb la transició en curs al Sudan i les eleccions previstes a Etiòpia el 2020 promet mantenir-se, malgrat que la culminació de la presa és qüestió de temps i esperar a resoldre la crisi quan ja estigui operativa fa que els riscos d'una escalada del conflicte siguin majors. Per a veus expertes, hi ha esclatxes que permetrien que totes les parts involucrades en sortissin beneficiades.

"El problema de l'aigua hauria de ser adreçat en relació amb l'energia i el menjar", considera Sewilam, que també és professor de gestió de recursos hídrics a la Universitat Americana del Caire. "Etiòpia està construint la presa per obtenir energia, mentre que Egipte i el Sudan utilitzen l'aigua sobretot per produir menjar", afegix, "per tant, el nexa aigua, energia i menjar permet cooperar per assegurar aquests recursos als onze països de la conca del Nil". "Hi ha prou pluja i aigua per a tots", conclou. "Una voluntat política que consideri la conca del Nil com una [sola] entitat que comparteix coneixement i recursos és la clau".

Els moviments que **no deixen el carrer pel poder**

A la República Democràtica del Congo, al Senegal o a Burkina Faso, els moviments socials més innovadors han reformulat les bases de la participació i s'han definit com a sentinelles del poder

Carlos Bajo Erro
@CBAJO

"ntegrar el sistema no és la solució, perquè el mateix sistema és el problema". Així de categòric s'expressa Fred Bauma, un dels fundadors del moviment congolès Lucha (acrònim de Lutte pour le Changement, 'Lluita pel Canvi'), que es va enfrontar a una petita crisi a principis d'any com a conseqüència del resultat de les anhelades eleccions presidencials. Lucha havia estat un dels moviments més coherents en la contestació al president Joseph Kabila. El preu que va pagar la militància per aquesta coherència va ser molt alt en presó i sang. Quan es van conèixer els resultats de les presidencials, el moviment va patir un lleu terratrèmol, ja que alguns dels seus membres van voler acceptar càrrecs institucionals. Lucha és un dels pilars d'un nou fenomen d'algunes societats civils africanes: els moviments socials que treballen per canviar la política però no aspiren a accedir a les institucions. Y'en a Marre al Sene-

gal i Balai Citoyen a Burkina Faso ja han defensat i defensen aquesta postura.

En el cas de la República Democràtica del Congo (RDC) han hagut de fer front a una delicada resistència al règim de Kabila, sobretot des de l'any 2015. La confrontació va ser especialment dura quan el mandat del president va expirar el desembre de 2016 però es va negar a convocar eleccions. Lucha va ser l'ariet d'un corrent de la societat civil que va exigir fins al final la celebració d'unes eleccions creïbles, transparents, amb garanties i, sobretot, sense la participació de Kabila. "Per a nosaltres les eleccions han estat una farsa, han estat completament manipulades. Mantindrem sempre que les eleccions tal com han estat organitzades no han estat creïbles, però ara som en una altra etapa, la d'empentar el govern a aprovar mesures per solucionar els problemes dels congoleesos", assevera el militant històric Fred Bauma.

El nou president congolès després de les eleccions del 30 de desembre de 2018, Félix Tshisekedi, va voler apropar-se a aquesta força social oferint càrrecs a alguns militants. El mateix Bauma estableix alguns matisos per tal de preservar la cohesió del seu

Una manifestació de Y'en a Marre
Mamadou Gomis

moviment, que ha sobreviscut a una dura repressió. "No va ser exactament una crisi, va haver-hi divergències amb relació a la posició que havíem de prendre després de les eleccions. I les vam solucionar segons els nostres principis, vam discutir, vam discutir molt i vam fer moltes consultes sobre els principis i sobre com els nostres principis s'havien d'aplicar a la nova solució. En tot cas, les divergències no afectaven tot el moviment, només alguns militants ubicats en regions concretes", precisa Bauma.

CÀRRECS A TÍTOL INDIVIDUAL

Bienvenu Matumo, un altre dels militants més populars del moviment congolès, explica les "divergències" en clau d'interessos personals: "Alguns dels nostres membres han considerat necessari entrar a les institucions i nosaltres els hem demanat que deixessin el moviment. Així que, finalment, ells han acceptat prendre possessió d'aquests càrrecs però com a ciutadans, no com a membres de Lucha". El llançament d'aquesta temptació per atraure l'activisme cap a òrgans del govern regional, per exemple a la zona de Kasai, va provocar un intercanvi d'opinions i, en determinats casos, de retrets i acusacions, fins que el moviment va establir la seva posició.

Lucha proposa un procés profund, no una simple alternança al poder

L'explicació de Matumo remet a aquests principis dels quals parlava Bauma i que estan a la base del compromís d'una militància que sovint ha estat disposada a posar en risc les seves vides. "Lucha no ha volgut entrar a les institucions", relata Matumo, "perquè és un moviment que treballa en la vetlla de la consciència col·lectiva i ciutadana. El canvi, tal com el concep i el proposa Lucha, és un procés profund que no s'atura en una simple alternança del poder. Lucha no té vocació d'entrar al govern, sinó de continuar al costat de la ciutadania per sensibilitzar i defensar els interessos del poble".

La decisió de propiciar el canvi profund del sistema polític des de la societat civil sense entrar en unes institucions que han anat perdent legitimitat, no és ni molt menys patrimoni de Lucha. De fet, aquesta concepció d'una nova forma de participació política i social és un dels trets que lliga el moviment congolès amb altres que s'han consolidat a diferents països africans.

En el cas del Senegal, l'any 2011 el moviment Y'en a Marre es va posar al capdavant de la protesta de la societat civil per impedir que el president del país en aquell moment, Abdoulaye Wade, modifiqués la Constitució per perpetuar-se en el poder. L'any següent va aglutinar les manifestaci-

ons d'oposició a la candidatura del mateix Wade, que va perdre les eleccions. Des de llavors són un referent d'una construcció social que no està encotillada per les convencions institucionals i que desenvolupa una nova forma de participació.

A Burkina Faso, per la seva part, el 2014 Balai Citoyen va ser l'avantguarda d'una contestació desencadenada per la voluntat del president Blaise Compaoré d'allargar els seus 27 anys al poder i que va finalitzar amb la fugida precipitada del dictador. Menys d'un any després, el moviment social va cridar a la resistència ciutadana contra un intent de cop d'estat militar que volia torpedinar la transició a la democràcia.

AL MARGE DE LES INSTITUCIONS

El raper senegalès Thiat, membre del duo Keur Gui i una de les cares més populars de Y'en a Marre, explica com el moviment es veu a ell mateix amb relació a les institucions: "Entre la revolució i la gestió del poder hi ha una etapa de construcció i de proposició". Els membres de Y'en a Marre també van ser temptats el 2012, quan Macky Sall va substituir Wade, però la militància va escollir continuar al marge de les institucions. Thiat desvela que aquesta decisió respon a la voluntat de consolidar la transformació social. "Si mirem al passat, totes les lluites -incloses les primaveres àrabs, per exemple- que han deixat els carrers pel poder s'han perdut. Podem deixar els carrers pel poder, i han estat fagocitats, s'han convertit en una altra cosa. S'ha de tenir la valentia de dir 'ja no soc un moviment ciutadà, ja no soc de la societat civil, ara soc un polític'. Nosaltres hem decidit continuar sent societat civil, continuar sent un moviment ciutadà".

Aquestes posicions no sempre han estat ben acceptades i els moviments que s'inscriuen dins d'aquest fenomen han hagut de sentir unes crítiques que els retreien no tenir voluntat de prendre la responsabilitat i construir, des de les institucions, després d'haver estat responsables de canvis importants. En general, l'argumentari d'aquests moviments demostra que la seva concepció és diferent.

Per a Balai Citoyen hi ha hagut un crit recurrent a les seves mobilitzacions, les que van fer caure un dictador o les que van posar el cos davant l'exèrcit per defensar la democràcia: "Som els sentinelles". "Nosaltres també som un moviment polític", recorda Smockey, el raper burkinès que és un dels líders de Balai Citoyen, "però la diferència entre els partits polítics i nosaltres és que ells busquen conquistar el poder i nosaltres conduir l'acció ciutadana". "El nostre objectiu és poder canviar els vells cocodrils polítics sense barrejar-nos-hi. Encara no tenim la fórmula ideal per fer-ho, però el que sabem és que volem treballar la reflexió de l'oferta política amb la societat, és a dir, suscitar la creació d'una nova oferta política sense haver-la de crear nosaltres mateixos. El nostre paper és quelcom com el guardià de la casa, que ha de garantir-ne la seguretat sense entrar-hi", sentència Smockey.

De kandakes, roques i mobilitzacions de dones a l'Àfrica

La presència de les dones en els moviments emancipadors i anticolonials al continent sempre ha estat una realitat, encara que s'hagi invisibilitzat als llibres d'història

Celia Murias
@CELIAMURIAS

Amb gest ferm, el braç estès i apuntant al cel amb el dit, una dona sobresurt entre la massa de gent enfilada sobre el capó d'un cotxe. Vesteix una túnica blanca que li cobreix cos i cabell, i unes grans arracades rodones que escampen rajos daurats. És 8 d'abril i Alaa Salah, estudiant de 22 anys, es converteix així, després de més de quatre mesos de protestes i resistència ininterrompuda als carrers del Sudan, en el símbol d'aquesta última revolta que ha aconseguit forçar la sortida d'Omar al-Bashir –al capdavant del règim des de 1989. La imatge no s'ha viralitzat fortuïtament, sinó perquè està carregada de simbologia. La seva vestimenta recorda i vincula les treballadores professionals urbanes i les del camp, mentre que les arracades en forma de lluna evoquen la bellesa de la feminitat; tot això fa referència a les mares i àvies de les actuals sudaneses, que vestien d'aquesta manera durant les revoltes de dècades anteriors.

Aquesta nit, a Salah, com a tantes altres dones, l'ovacionaven amb el crit de "kandaka", un substantiu habitual durant aquests mesos en referència a les reines núbies de l'antic regne de Kush que exercien el poder i el llegat del qual s'ha materialitzat en dones lluitadores. El paper de les dones, a títol individual o vertebrades a través de moviments organitzats –com la No to Women's Oppression Initiative, que des de 2009 treballa per la defensa dels drets de les dones–, ha estat vital en la resistència a la violència del règim. Han estat en primera línia de les manifestacions –i objecte de particular persecució a l'hora de patir arrestos arbitraris i abusos–; han posat en marxa sistemes, a través de les xarxes socials, per identificar i denunciar els agents de les forces de seguretat que abusaven del seu poder, i han liderat, en definitiva, tant accions de cures com aquelles de representació política i estratègica contra el règim.

El protagonisme de les dones en aquesta revolta és només un dels casos més recents en el qual les dones han format part de l'avantguarda dels moviments en pro de la llibertat, la justícia i la defensa dels drets humans, encara que, com és habitual, la majoria hagin estat esborrades de la història oficial.

DONES I ROQUES A SUD-ÀFRICA

Mirem enrere. La participació activa de les dones en les resistències i lluites anticolonials, especialment aquelles de tall socialista, i en la posterior conformació dels estats independents, va ser molt rellevant, així com dins de les

lluites col·lectives per aconseguir l'avanç de la justícia i drets fonamentals.

El 9 d'agost de 1956, una marea de 20.000 dones es va manifestar a Pretòria (Sud-àfrica) contra la llei del sistema de passis que, fins al moment, limitava el moviment dels homes negres dins del sistema racista de l'apartheid, i que pretenia ser ampliat a les dones negres. La cançó protesta "Si colpeges una dona, colpeges una roca", entonada aquell dia, s'ha convertit en tot un himne intergeneracional. Aquella marxa va representar un moment fonamental en la història de la resistència contra l'apartheid amb una gran càrrega simbòlica degut a la preeminència de les dones, la data de la qual es commemora al país. De fet, a partir de l'efemèride se celebra el dia i el mes de la dona.

La marea de dones a Pretòria l'any 1956 es recorda com una fita històrica

D'aquella època són conegudes les accions de resistència civil dutes a terme per dones: manifestacions, boicots econòmics, mecanismes culturals per ridiculitzar els poders colonials i un llarg etcètera. Les venedores dels mercats, per exemple, van ser agents fonamentals en la difusió i l'adhesió de la ciutadania als moviments anticolonials. Van actuar com a dinamitzadores i gairebé agents de propaganda, eixamplant les bases de suport en casos com Ghana o Nigèria, organitzades per la preminent Funmilayo Ransome-Kuti, qui va crear una de les primeres organitzacions de defensa dels drets polítics, socials i econòmics de les dones al país.

En els braços armats de les lluites d'alliberament, les dones també van participar com a estrategues, líders polítiques i combatents, amb especial presència en aquelles de les excolònies portugueses o altres països com Zimbàbue, Sud-àfrica o Namíbia. En el cas del Front d'Alliberament de Moçambic, la participació armada va ser paradigmàtica, amenaçant l'*statu quo* colonial així com el sistema patriarcal tradicional amb la creació del Destacament Femení l'any 1965 i la figura de Josina Machel, guerrillera revolucionària i figura fonamental de l'organigrama del partit.

Molts dels moviments o organitzacions d'alliberament d'aquella època tenien una ala *femenina*. Després de les independències i passar uns anys cooptades per les estructures dels partits, a partir de la dècada dels 90 i amb més inde-

La manifestació del 9 d'agost de 1956 a la capital sud-africana, amb el lema "Si colpeges una dona, colpeges una roca"

pendència, se centren fonamentalment a aplicar un enfocament de drets. Drets econòmics, accés a l'educació, drets a la salut i reproductius, inclosa la lluita contra la violència de gènere, així com l'èmfasi en els drets polítics i la importància estratègica de la incidència política, i accés a llocs de representació. De fet, és conegut que diverses de les taxes més altes de participació de dones en el legislatiu es troben a l'Àfrica, amb Ruanda al capdavant (61,30%). El lideratge dels moviments de dones com a agents de pau en els conflictes –en casos com Sierra Leone o Libèria– o l'adopció per part de la Unió Africana del Protocol de Maputo –específic per a la promoció i la protecció dels drets de les dones i les nenes, i un dels més progressistes del món– han estat altres eixos temàtics fonamentals des d'aleshores fins a l'actualitat.

GLOBAL I ESPECÍFIC

Des del ciberactivisme i l'organització de base, els moviments de dones estan plantant batalla a la violència sexual i basada en el gènere. A través d'iniciatives locals similars a #Niunamenos o #MeToo, han encès la metxa en països com Nigèria, el Sene-

gal o Kènia contra el silenci i l'estigma social que envolta aquesta violència, cap a l'apoderament de les supervivents i per a la denúncia i el reclam de mesures eficaces contra la violència estructural.

L'agost passat, a Sud-àfrica –un dels països

Els moviments de dones han agafat força al Senegal, Nigèria o Kènia

amb més incidència de violència sexual–, i sota la crida #TheTotalShutDown, les activistes van organitzar una jornada de vaga nacional i manifestacions multitudinàries que també es va replicar a països veïns. En aquesta vaga es va reclamar la implementació d'una estratègia integral que avancés en la creació d'un pla nacional contra la violència sexual i basada en el gènere; la formació de professionals sanitaris, legals i de les forces de

seguretat en diversitat de gènere, atenció i sensibilització, o la creació de mecanismes concrets de seguiment, entre altres mesures. En un altre cas similar, al juny, les activistes ugandeses van organitzar una jornada de protestes després de setmanes de mobilitzacions per denunciar la normalització de la violència sexual i basada en el gènere i la inacció de l'estat i les forces de seguretat després de l'assassinat impune d'almenys 43 dones, creant xarxes amb altres feministes a escala regional.

Moviments amb un fort caràcter interseccional, que amplien les seves bases i subjectes de dret –col·lectiu LGTBIQ, treballadores sexuals, etc.–, es mobilitzen en xarxa i reivindiquen tant el seu caràcter feminista –un terme associat a Occident que en general ha estat acollit amb reticència al continent– com els seus referents continentals i les seves estratègies i protagonisme al llarg de la seva història. "Les dones sempre estan implicades i sempre lideren, però els llibres d'història no ho reflecteixen", determina Mbaki Khumalo, activista de FRIDA Young Feminist Fund.

Tres onades de **populisme** a la política africana

Burkina Faso als anys 80, Costa d'Ivori als 90 i Zàmbia a la primera dècada del segle XXI han estat testimonis de tres modalitats de populisme amb característiques diferenciades i, fins i tot, contraposades

Fernando Díaz Alpuente
@ELSITUACIONISTA

Quan el populisme va guanyar a Occident, ja era present a l'Àfrica subsahariana. Resulta poc menys que curiós veure com les victòries o l'ascens de candidatures populistes arreu del món, però especialment a països del nord, acaben posant el focus a un fenomen que fa més de 40 anys que domina la política de gran part de l'Àfrica.

Es podrien dir moltes coses sobre el caràcter populista dels líders de les independències africanes. El seu lideratge plebiscitari, les seves respostes o propostes polítiques senzilles per a problemes complexos o la seva capacitat d'unió de les poblacions rurals i urbanes sota un paraigua identitari nacional. Però, si s'ha de parlar de populisme pròpiament dit, a l'Àfrica subsahariana tot comença als anys 80.

POPULISME CONTRA LES ELITS

La primera onada populista de la regió s'ha de situar als cops militars dels anys 80. El de Thomas Sankara (Burkina Faso) és el més conegut. Va seguir fil per randa tots els elements que dicten els manuals, establint nous mecanismes, més directes, d'interlocució amb el poble: els Comitès de Defensa de la Revolució (CDR). Aquesta nova institució hauria de permetre tenir un control popular de la direcció del nou règim, des de baix, i impedir el descontrol de les elits polítiques. El discurs antielits no només va ser el segon tret diferencial del populisme de Sankara –i del populisme africà als 80–, sinó que va constituir l'essència de la justificació del nou règim en si mateix.

La primera onada populista s'ha de situar als cops militars dels anys 80

Sankara va argumentar que el país havia pres la direcció equivocada, amb unes elits econòmiques, i especialment polítiques, que van governar d'esquena als interessos del poble. Va ser un discurs molt repetit en els règims populistes d'aquells anys. Per aquest motiu, van potenciar la intervenció estatal sobre l'economia o la millora dels drets de qui se'n veia privat. És així com Sankara va acabar generant polítiques de col·lectivització de terres alhora que promocionava els drets de les dones.

POPULISME DE L'EXCLUSIÓ

Els règims populistes africans dels anys 80 van voler transformar la realitat dels seus països allu-

nyant-se dels mecanismes de la democràcia liberal a la qual semblaven condemnats. Van ser altres cops d'estat –de caràcter autocràtic– o la implementació de sistemes democràtics liberals el que els va fer caure. Als nous sistemes democràtics, nascuts als anys 90, el populisme que es va instal·lar es va basar, específicament, en l'exclusió.

La segona onada populista a l'Àfrica és la més semblant a la que actualment es produeix als països occidentals, i té per bandera l'exclusió de poblacions i rivals del sistema polític. La redefinició del grup democràtic va permetre als líders populistes d'aquells anys assegurar-se el control del sistema electoral, però va haver-hi pocs casos en què no acabés malament.

Aquest va ser el desenllaç de Costa d'Ivori, on ja hi havia una història d'enfrontaments entre migrants, principalment entre els de religió musulmana procedents de països veïns i els de religió cristiana que ja habitaven les zones on se situaven les plantacions de cacau. Aprofitant aquest discurs de l'odi i els sentiments de greuge, i dins el context d'unes primeres eleccions multipartidistes que no van aconseguir ningú, el partit en el poder va promoure la redefinició del concepte de ciutadania, creant la idea de la *ivoirité*. Aquesta nova ciutadania va excloure del sistema polític totes les persones que no tinguessin el pare i la mare com a nacionals de Costa d'Ivori, exclouent directament el líder de l'oposició, Alassane Ouattara. La tensió partidista, les situacions d'exclusió i els greuges que un sistema democràtic a les beceroles no va saber reconduir van portar aquest populisme de l'exclusió a un conflicte armat en un dels països que es consideraven més estables de tota la regió, el qual va acabar generant dues guerres i una intervenció militar estrangera.

POPULISMES, DEMOCRÀCIA I POLÍTICA INFORMAL

Els sistemes democràtics, tot i així, es van anar estenent per tota la regió. Avui, l'Àfrica celebra eleccions multipartidistes gairebé a tot arreu. Les institucions democràtiques no són perfectes, però es podria dir que són estables. Incapaces, molt sovint, de canalitzar els conflictes i greuges que generen tensions en les societats africanes, conviuen amb sistemes informals de control polític, basats principalment en l'anomenada política tradicional o informal.

Una de les principals dificultats per a la millora dels sistemes democràtics a l'Àfrica consisteix en la presència de partits opositors molt febles. La política que el guanyador es queda amb tot el pastís –el control dels recursos estatals, que són la principal porta d'accés a recursos econòmics– ha provocat que els partits de l'oposició hagin de recórrer a mobilitzacions de població basades en idees populistes. El populisme de la tercera onada africana està sent de caràcter electoral i amb trets diferencials més complexos que els anteriors.

Molt sovint, aquest populisme electoral acaba derivant en l'anomenat etnopopulisme. Els partits

Michael Sata,
expresident
de Zàmbia
Joseph Mwenda

de l'oposició han de cavalcar sobre les identitats ètniques per poder tenir un ancoratge dins el sistema electoral. Aprofiten identitats ja creades que poden mobilitzar el vot de manera senzilla i ràpida, ja que manquen de recursos econòmics per fer polítiques més complexes. El problema que tenen és que només s'acaben fonamentant en identitats ètniques minoritàries, i això els condemna a seguir a l'oposició, cultivant greuges. A més a més, en molt pocs casos la classe social i l'ètnica coincideixen.

En determinades circumstàncies, però, es poden donar les condicions perquè aquesta oposició condemnada a l'autoexclusió acabi generant un etnopopulisme que li permeti tenir més rellevància política i, fins i tot, aconseguir l'arribada al poder. Això succeeix quan la crida cap a una comunitat ètnica concreta acaba afectant altres identitats de caràcter urbà, quan els líders etnopopulistes construeixen narratives d'exclusió que uneixen, en una mateixa campanya, diversos grups. Per a un moviment etnopopulista, és de capital importància tenir èxit a les àrees urbanes, on les identitats ètniques no funcionen igual, o funcionen menys

que a les rurals. La combinació d'una aliança urbanorural no és freqüent, i es podria dir que va ser la base de les aliances nacionalistes dels líders independentistes als anys 60. Des d'aleshores, l'absència d'institucions formals i de recursos ha complicat molt la repetició d'aquestes coalicions.

EL 'REI COBRA': TRIOMF DE L'ETNOPOPULISME

El cas més clar d'un etnopopulisme d'èxit en aquesta tercera onada el va protagonitzar Michael Sata, més conegut com a *Rei Cobra*. Sata va aconseguir liderar Zàmbia, al sud de l'Àfrica, després de deu anys de protagonisme polític i moviment etnopopulista. Es va guanyar el seu sobrenom degut a les declaracions que feia sobre els seus rivals polítics, ja que havia estat ministre del govern al qual després es va enfrontar. En quedar fora del sistema quan les polítiques d'austeritat van provocar un terratrèmol en la política i l'economia del país, va constituir el seu propi partit, el Front Patriòtic (FP). Sense base electoral ni recursos que li permetessin construir una institució política forta, constituïa, en si mateix, l'únic capital polític de l'FP. Era un polí-

tic experimentat que coneixia bé el país i va saber aprofitar la seva manca d'estructura política i, per tant, la seva llibertat de moviments sense barons locals que el limitessin, per establir una aliança intergrup al aprofitant les estructures ja existents al país.

Zàmbia ha estat un país amb un cinturó miner de molta importància. Aquesta industrialització va provocar el creixement de sindicats forts i d'idees de classe social que acabarien sent incompatibles amb les identitats ètniques, tot i que al cinturó predominava la població bamba. Des dels inicis, Sata va crear la imatge d'un enemic exterior que pretenia controlar el país: la Xina. La construcció d'un enemic forà entre la base electoral va acabar focalitzant-se en la població xinesa, principalment comerciants, que residien al cinturó miner. Atacant directament la inversió estrangera, Sata va captar vots marginals a les eleccions presidencials, però va obtenir importants victòries a les locals i les parlamentàries.

Malgrat aquests triomfs electorals, no va articular institucionalment l'FP. Ans al contrari, va persistir en aquesta política plebiscitària sobre la seva persona, fent que l'únic capital polític del seu moviment fos ell mateix. Va crear mecanismes d'interlocució directa amb les poblacions pobres urbanes, va recuperar el discurs antielits i va prometre serveis i millores de les condicions de vida de la població més pobre. Va combinar, en definitiva, narratives i discursos dirigits a la gent exclosa del sistema econòmic -discurs de classe-

Michael Sata va
passar del 3% dels
vots el 2001 al
victoriós 42% el 2011

amb altres dirigits a la població bamba de les zones mineres -discurs ètnic. En els moments finals i decisius, just abans de les eleccions presidencials de 2011, Sata va saber redirigir el seu discurs contra les inversions estrangeres per acceptar-les i mostrar-se com l'home que podria fer que augmentessin de quantitat i generessin guanys a les poblacions locals. Fins i tot, hi ha qui diu -sense demostrar-ho- que la campanya electoral a les presidencials de 2011 va ser finançada per la Xina.

Cavalcant aquesta onada etnopopulista que va crear ell mateix, Michael Sata, el *Rei Cobra*, va ser capaç de passar del 3% dels vots a les eleccions de 2001, al victoriós 42% a les de 2011. Sata va acabar morint a mig mandat, el 2014, deixant un moviment orfe i demostrant que la quadratura del cercle, l'aliança classe social i identitat ètnica, era possible, i sent l'exponent més clar de la tercera onada populista africana.

ENTRADES I ABONAMENTS

Dijous 30 de juny (INAUGURACIÓ): **GRATUÏT**

Preu de cada sessió: **5 €**

Socis de CineBaix: **GRATUÏT**
(AMB L'ACREDITACIÓ CORRESPONENT)

Abonament de 4 sessions: **15 €**
Tu tries si vols veure 4 pel·lícules o compartir-les amb algú

VENDA D'ENTRADES I ABONAMENTS:

A la taquilla de CineBaix

COM ARRIBAR-HI

RENFE
Sant Feliu de Llobregat
LÍNIES R1 I R4
CONSULTA AQUÍ ELS HORARIS:
www.renfe.com

TRAMBAIX
Sant Feliu - Consell Comarcal
LÍNIA T3
CONSULTA AQUÍ ELS HORARIS:
www.tram.cat

BUS
Hi ha vuit línies de Soler i Sauret
CONSULTA AQUÍ ELS HORARIS:
www.solerisauret.com

NITBUS
LÍNIA N12
CADA NIT DE 22 h A 5 h
CONSULTA AQUÍ ELS HORARIS:
www.emt-amb.com

30 MAIG - 3 JUNY 2019
Sant Feliu de Llobregat

19 pel·lícules
11 països
5 dies

ORGANITZACIÓ:

MEMBRE DE LA XARXA CICAIE

AMB EL SUPORT DE:

AMB LA COL·LABORACIÓ DE:

EN CONVENI AMB:

MITJANS OFICIALS:

Associació CineBaix

www.cinebaix.com

- Som un cinema associatiu sense ànim de lucre.
- Treballem des del voluntariat i l'autogestió per oferir-te: cinema, òperes i ballets, cinefòrums, la Mostra de CineBaix, sessions per a centres educatius, el Cicle de cinema infantil...
- Utilitzem els serveis financers ètics i solidaris.
- Oferim productes de comerç just, ecològics, alternatius i de proximitat.

AJUDA'NS
A CONTINUAR

FES-TE'N SOCI